

pedes cum adhuc moreretur da terra; sed ibi collocaverat animi pedes, quia ibi fixerat sua desideria. Hoc igitur etiam etiam Job dixerit: «Posuisti in nervo pedem meum,» alligasti scilicet legis tue vineolis affectus meos, ne in vetita diffunderent: «et observasti omnes semitas meas (actiones nempe et opera mea), ac vestigia pedum meorum (fructus seu effectus affectuum et operum meorum) considerasti.» Prorsus hi affectus ordinarii sunt pedes, non solum quia illis in Deum imus, verum etiam quia non volando, sed paulatim ambulando, et proficiendo, et interdum currendo progredimur.

Omnes semitas Deus observat, minima quaque numerat.

Cogitationis semitas et intentionis vestigia Deus scit.

Quod porro subdit: «Et observasti omnes semitas meas, et vestigia pedum meorum considerasti,» significat Deum et exactissime nostra librare, et diligentissime dinumerare: nihil tam leve tamque minutum, quod ab ejus censu subducatur; nihil tam exile, quod ille non numeret; nihil est quod in rationum Dei libris non supputetur. Scite S. Petrus Damianus *Serm.* 56, ait: «Vide quæcumque minima numerantem: Vestigia, inquit, pedum meorum dinumerasti: dinumeratum considerat.» S. Gregorius *semitas* ad cogitationes refert, *vestigia* ad intentionem, adeo ut non singula solum Deus videat et dinumeret, sed noscat etiam quo fine aliquid fiat, qua intentione: lege hujus B. Patris verba lib. XI *Moral.* cap. xxv.

Pro verbis istis: «Vestigia pedum meorum considerasti,» Pagninus cum R. Levi legit, *supertales pedum meorum imprimetur*; Hebraeus apud Cajetanum, *super radices pedum meorum sculpes*: verbum עָרַב *chabal*, quod hic habetur *ecarare* et imprimere significat, quod Vulgatus ad attentam considerationem retulit, quæ quasi notatur inuriturque menti. Septuaginta vertunt, εἰς δὲ ἕρξαι τὸν ἄδων σου ἄδικον, ad radices pedum meorum peruenisti; Hebraeus autem habet teste Didymo, τὰ δὲ ἕρξαι τὸν ἄδων σου παραστῆσαι, vestigia vero pedum meorum circum imprimis; S. Augustinus, et *radices pedum meorum contemplatus* es. Inurenda sane et insculpenda menti nostræ memoria presentis Dei et actiones omnes nostras intuendis, quod efficacissimum adversus omnia vitia remedium et antidotum esse omnes sancti censuerunt; quo se mirifice adjutum David profitebatur dicens *Psal.* xv, 8: «Providebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam a dextris est mihi, ne commovear,» q. d. Ego in omnibus quæ dixi vel feci semper ad illum respexi, semper enim mihi presentem cogitavi, ejus timore a malo revocabar: »

Merito autem, inquit, Dominum mihi presentem cogito, quoniam revera mihi se semper a dextris presentem exhibet tanquam dux et defensor meus. Plurimum sane ad vitam recte instituentem juvat ista cogitatio, adesse nobis Deum, et observare omnes semitas nostras, et vestigia pedum nostrorum considerare. Quis non pertimescat, cum meminit Deum velut et specula sublimi contemplantem quid agat, quo pedem inferat? etenim hæc accuratissima exploratio, quam Jobus ad querimonias suas commemorat, universis Dei ocelloribus calcare adigere deberet ad actus suos perficiendos, ne quid in iis sit deforme quod tam vigil explorator reprehendat. Illud porro: «Vestigia pedum meorum considerasti,» pulchra similitudine Joannes a Jesu Maria sic illustrat: Evenerit quippe solet, ut fur aliquis sua dexteritate ac solertia fretus, intempesta nocte suspensus gradu alienam domum invadat personatus, ac facinus per aversa loca sese insinuans, vix summis pedibus pavimentum premat; quem tamen nihil sibi obstare suspicantem solertior illo domus custos strepitu repente excitato penitus obturbet, vel etiam antequam furto manus admoveat turbatum capiat, et neci vel judici tradat. Simile quid Jobus hic innere videtur, quasi lamentetur suos actus et vestigia a Deo observata fuisse eo plane modo, quo de furis conatibus dictum est, cum semper ipse pietatem coluerit, ac recta incedere curavit. Auget vero conquisitionis vim ex fragilitate et calamitate præsertim extrema, quæ liberalem animum ad penam relaxandam permovere debebat. Unde subdit:

28. QUI QUASI PUTREDO CONSUMENDUS SUM, ET QUASI VESTIMENTUM QUOD COMEDITUR A TINEA. — Corpus nimirum Jobi computruerat, et sanie tabesque fluabat, quod clementissimo Deo representat, ut spectaculo mestissimo commiserationem excitet: propterea illa similitudo vestimenti a tinea consumpti proptissima est ad mortalis corporis corruptionem significandam, e cujus constitutione contrariis qualitatibus temperata intemperies enascitur ipsa, qua conficitur ut a vestimento tinea, qua exeditur. Tropologie S. Gregorius lib. XI *Moral.* cap. xxv, hunc locum de carnis tentatione exponit: «Quia immunda tentatio non aliunde, sed ab ipso homine nascitur: more tinea carnem tentatio quasi vestem, de qua exit, consumit,» etc. Cæterum nunc ipsum Jobum vite hujus miseras et erumnas oratorio more discrete amplificanter audiamus.

Mentis presentia Dei sui calcare ad bene agendum.

Ver. 1. Homo dicit vestimentum a tinea consumitur.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Job considerata fragilitate humana admiratur Dei in hominem providentiam, maxime quod post hanc vitam ærumnas concedat alteram felicem; adeoque et corporum quodæ resurrexerunt vaticinatur.

1. Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis. 2. Qui quasi flos egreditur et conteritur, et fugit velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet. 3. Et dignum ducis super hujusemodi aperire oculos tuos, et adducere eum tecum in iudicium? 4. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu qui solus es? 5. Breves dies hominis sunt, numerus mensium ejus apud te est: constituisti terminos ejus, qui præteriri non poterunt. 6. Recede paululum ab eo, ut quiescat, donec optata veniat, sicut mercenarii dies ejus. 7. Lignum habet spem: si præcisum fuerit, rursum virescit, et rami ejus pullulant. 8. Si senuerit in terra radix ejus, et in pulvere emortuus virescit, et rami ejus pullulant. 9. Ad odorem aquæ germinabit, et faciet comam quasi cum primum plantatum est: 10. Homo vero cum mortuus fuerit, et nudatus atque consumptus, ubi, queso, est? 11. Quomodo si recedat aquæ de mari, et in pulvere vacuefactus areseat: 12. Sic homo cum dormierit, non resurget, donec atteratur cælum, non evigilabit, nec consurgat de somno suo. 13. Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, et abscondas me, donec pertranseat furor tuus, et constituas mihi tempus, in quo recorderis mei? 14. Putasne mortuus homo rursum vivat? cunctis diebus, quibus nunc milito, exspecto donec veniat immutatio mea. 15. Vocabis me, et ego respondebo tibi: operi manuum tuarum porriges dexteram. 16. Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed peccata mea non desunt, et saxum transfertur de loco suo. 17. Signasti quasi in sacculo delicta mea, sed curasti iniquitatem meam. 18. Mons cadens defluit, et saxum transfertur de loco suo. 19. Lapidem excavant aquæ, et alluvione paulatim terra consumitur: et hominem ergo similiter perdes. 20. Roborasti eum paululum ut in perpetuum transiret: immutabis faciem ejus, et emittes eum. 21. Sive nobiles fuerint filii ejus, sive ignobiles, non intelliget. 22. Attamen caro ejus dum vivet dolebit, et anima illius super semetipso lugebit.

origo: videtur ad Evam alludere, quæ peccati occasio fuit Adæ, a quo culpa originalis traducitur in posteros; debuitque miseria hæc in sermonis primordio poni, a qua cætera coorte calamitates, quibus orbis terrarum obruitur. Flebat hanc hominis infeliciem sortem S. David quando dicebat *Psal.* l, 7: «Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea:» nam hic unum originale peccatum vocat *iniquitates* atque *peccata*, quod licet unum sit in muliere puero, tamen omnium sequentium peccatorum cunctarumque iniquitatum seminarium existit; et alio loco *Psal.* xxvii, 4, ait: «Alienati sunt peccatores a vulva, erraverunt ab utero, locuti sunt falsa.» Ab ipsa, inquam, vulva peccatores nascuntur, quia in vulva peccatores concipiunt; ab ipso utero erramus, quia in ipso utero impii et infidi gignuntur; falsa loquuntur, quoniam si iniquitatem proferimus, cum ipsa fallax sit, falsa

Vers. 1. 4. HOMO NATUS DE MULIERE, BREVI VIVENS TEMPORE REPLETUR MULTIS MISERIIS. — Quoniam in fine superioris capituli dixerat hominem suapte natura tabescere atque deficere, explicat modo copiosius eas miserias quæ homini per se vique sua contingunt. Primum igitur hominem valde misere esse ipsius ortus declarat; siquidem ex muliere nascitur. Attende, o homo, tuam originem ex qua prodiisti: mulier est: quid mulier? abyssus imbecillitatis, nam ut summa pusillanimitatem quorundam ostenderet Jeremias dixit cap. li, 30: «Devoratum est robur eorum, facti sunt quasi mulieres.» Quid mulier? mare stultitiæ et insipientiæ: «mulier enim seducta (velut stulta et amens) in prævaricatione fuit,» I *Timoth.* ii, 14. Quid mulier? totius malitiæ et iniquitatis inventrix, quam Zacharias in medio amphoræ sedentem quasi digito ostendens ait cap. v, 8: «Hæc est impietas,» id est omnium impietatum et malorum

Eva conceptio Adæ, a quo culpa originalis traducitur in posteros. Ab utero amens peccatores et erramus.

loquimur; si vero iustitiam edicimus, falsa etiam loquimur, quia aliud est quod ore profertur, aliud autem, quod cordis recessibus occultatur. Ex hac radice o quanta mala sepe pullulare non cessant!

Homo ergo e muliere natus, peccati et ærumnarum consors, brevi emoritur: decuit enim vite brevitate puniri eum qui potuit vite ligno ac sempiterna vita mortis nescius perfrui; vita igitur in angustias coarctata fuit, ne tantum excurreret, quantum mortalium cupiditas fluxorum honorum illecebris capta vellet. Et quoniam præpostera illa vite appetitio e falsa ut plurimum et inani persuasionem generatur, quasi per se bonum illud sit diuturnum, cujus plena et continuata possessio plurimos annos haberi possit, pulchre hic Job pretextum illum exulit, et dicendo illustrat, omne vite curriculum esse brevissimum, atque in illis fugientis ævi angustias nihil esse cause, cur Priami annos vel Nestoris aut ætatem Macroborum laciniis fabulosis circumductam sibi aliqui velint aut polliceantur. An non vita brevis, quam anni meliuntur, menses continent, dies abbreviant, horæ ac momenta decurrunt? An non brevis, cujus Sap. v. 9-12, «omnia transierunt tanquam umbra, et tanquam nuntius precurrentis, et tanquam navis, que prætertrans fluctuantem aquam: cujus cum præterierit non est vestigium invenire neque semitam carinæ illius in fluctibus: aut tanquam avis, que transvolat in aere, cujus nullum invenitur argumentum itineris, sed tantum sonitus alarum verberans levem ventum, et scindens per vim itineris aerem: commotis alis transvolavit, et post hoc nullum signum invenitur itineris illius: aut tanquam sagitta emissa in locum destinatum, divisus aer continuo in se reclusus est, ut ignoretur transitus illius?» An non tandem brevis, que finem habet, quo appropinquante omnes elapsi anni aspiciuntur, ac si nunquam fuissent? Pulchre Seneca toga et sapientia clarissimus Epist. 49, velut ex Capitulo illud exclamat: «Punctum est quod vivimus, et adhuc puncto minus;» et Aristoteles apud Stobæum Serm. 96, fundens aureum flumen orationis ea causa definiebat hominem καὶ οὐ διάφορον, temporis spoliun. Sed B. Augustinus serm. I De Verb. Dom. elegantissime nos quodammodo vitreos facit, innumeris casibus obnoxios, quibus in horas comminamur: «Inter casus ambulamus: si vitrei essemus, minus casus timeremus.» Et quidem nihil fragilius vita est, que minimis reum causis præter omnium expectationem multis abruptitur: pilus unus Fabium senatorem occidit cum in gulture hæsesset; acinus uvæ poetam Anacreontem; repentina lætitia quosdam, subitus alius mæror sanguine, et anima spoliavit: juvenute viribusque florentem, et penam gradu in curriculum ævi ingredientem, spe letum, grandia meditantem, sepe trium quatuorve dierum febricula exstinguit; imo nulla antecedente causa, que

Fragilitas vite humane maxime.

quidem in hominum cognitionem veniat, non pauci ab hominibus eripiuntur.

Quem dies vidit veniens superbum, Hunc dies vidit fugiens lætentem.

ait Seneca in Thyest. Terullianus lib. De Anim. cap. LX, id sublimiter et concinne more suo dicit: «Vis est illa navigis, cum longo a saxo, nullis depugnata turbiniibus, nullis quassata decumanis, adulante flatu, labente cursu, lætante comitata, insensino repente percussu, cum tota securitate desident: non secus naufragia sunt vite etiam tranquille,» etc. Hoc nostri et profani sapientes docere omnes conati sunt, magnam esse humanæ vite brevitate; nec id tamen persuadere omnibus poterunt, dum splendor inanum rerum et ambitionis pompa, dum languide futesque lætitiæ et voluptas, dum magna spes commodorum, opum, dignitatum, dum false glorie choragium sapientem illam cogitationem opprimunt: nam quidam nos illis bestioliis similimos esse aiunt, quas ἐκφυγίζου vocat Aristoteles apud Ciceronem I Tuscul., quod unum tantum vivat diem; que lucem atque vitam, quam cum sole oriente acceperunt, eodem occidente amittunt, et emoriuntur. Eandem ob causam solstitialium herbarum dicunt hominem, aut deciduum brevis ævi flosculum, mæne ridentem, guttulis roris intermicantibus affluentem, inhiantem soli, et totum sinum aperientem, qui pubescit simul et tabescit, nec diei prius finem quam vite sentit. Plinius eo spectaculo mentem eruditam pascibat, et his verbis animi sui notionem aperiebat lib. XXI. cap. 1: «Flores natura in diem gignit magna hominum admonitione, que spectatissime florent celerrime marcescere;» sed magnificoentius illa a nostris sapientiusque dicuntur. Et si polite venusteque dixit e profanis unus breve ver brevesque rosas, ad indicandum celere cursum et exiguum durationem, majori tuba Job cothurnatus poeta, et divine mentis inflammatione potens: «Homo natus de muliere, brevi vivens tempore;» et emblemato illud sacro illuminans: «Qui quasi flos egreditur,» etc. De quibus mo sequenti versu agendum, ubi prius expendimus id quod hiecit:

REFLECTUR MULTIS MISERIS. — licet enim vita presens brevi periodo absolvatur, æquo tamen Dei iudicio miseris innumeris confertim ingruentibus expletur et saturatur; illa ergo vox repletur significanter admodum malorum agglomerationem, quibus mortales vexantur, ostendit: repletio et saturitas quedam est, que tedium parit, et tamen homo peccati penas luit, dum his epulis a primo parente paratis quotidiano convivio non vesci modo, sed exsaturari cogitur. Pro verbis illis, repletur multis miseris, Septuaginta vertunt, πλήρης ἐστίν, plenus iracundiæ; Aquila, πλήρης δυνάμεως, plenus commotionis et turbationis: quibus certe versionibus in unum sensum una cum Hebræo et Chaldæo conspirantibus notatur infelicitas

Hominem sunt de cultu et mæntem ἐκφυγίζου.

Homo si est solstitialium herbarum dicunt hominem, aut deciduum brevis ævi flosculum, mæne ridentem, guttulis roris intermicantibus affluentem, inhiantem soli, et totum sinum aperientem, qui pubescit simul et tabescit, nec diei prius finem quam vite sentit.

Vers. 1.

Flos symbolum fragilitatis vite humane.

Vita hæc hominis multis est repletur et saturatur.

Homo flos temporis: cuius vigor et speciosa amœnitas unius dieculæ spatio ac ne toto quidem circumseribitur, cui possis oraculum illud inscribere Psal. LXXXVI, 6: «Mane floreat, et transiet:» quare D. Gregorius Nazianzenus Orat. 40, sapienter in hoc hieroglyphico et divine philoso-

simus hominis status; cui repensum est, ut inconstans, turbulentum, iracundus, quasi in sæva irati maris procella variis fluctibus agietur ac valide converberetur. Attende igitur in hac vita brevi, quam longis et multiplicitibus miseriis homo afflictor: miseriæ a corpore profluunt, miseriæ ex intimo mentis insurgunt, miseriæ a loco, a tempore, a propinquis, ab amicis, ab extraneis, ab inimicis, et ab omnibus rebus creatis proveniunt: omnia nos pungunt, universa dilacerant, et nihil est tam charum quod aut absentia, aut infortuniis suis, aut timore amissionis non vulneret. Optime S. Bernardus hunc eundem locum interpretans sic ait serm. in Feria IV hebdom. sanctæ: «Homo natus de muliere: nihil abjectius; et ne forte ex ipsa sibi voluptate corporum sensum, quam de sensibilibus hauriat, blandiatur, in ipso statim introitu de exitu quoque terribiliter admonetur cum dicitur: Brevis vivens tempore. At ne spatioium illud, quod inter ingressum et egressum relinquunt, sibi liberum putet, repletur, ait, multis miseris; multis et multiplicitibus, inquam, miseriis corporis, miseriis cordis, miseriis cum dormit, miseriis dum vigilat, miseriis quaquaversum se vertat:» hæc ille. At dicit aliquis esse quidpiam in homine, quod non ad miseriam, sed ad felicitatem videatur pertinere: illud autem est corporis robur, carnis pulchritudo, adolescentiæ decore, sensuum oblectatio, divitiarum possessio, sapientiæ splendor, honorum gloria, et si quid aliud est, cujus amor nos in hac vita tenet, cujus obtentio delectat. Sed hoc, quidquid illud sit, simul cum homine marcescit; de quo subjungit:

2. QUI QUASI FLOS EGREDITUR ET CONTERITUR, ET FUGIT VELUT UMBRA, ET NUQUAM IN EODEM STATU PERMANET. — Rem de flore dicit mirabilem, in quo exoriri sit conteri; nasci, prope idem quod occidere, oculis objici, atque instar umbræ fugere: ut nati hominis cunas, ad quem illa referuntur, tantum non sepulcrum appellare morientis videatur. Pari vene succinit Isaias cap. XL, 6, et hominem non appellat modo flos, rem unam omnium maxime caducam atque fugientem iudicio Servatoris, quod hodie est, et cras in clibanum militur; verum etiam florem fani, quo proinde nihil sit fragilius. A quo deinde sumentes magni Apostoli I Epist. 1, sublimis omnium vertet Petrus et Jacobus frater Domini Epist. 1, 40, eandem imaginem celebraverunt. Homo vere flos, quem tametsi nulla pruina coquat, nec sirus exsiccet, nec ventus quatit, vermis rodatur, carpat unguis, araturum contendant, per se tamen fugit et moritur. Flos plane, sed qualis dicitur a Græcis ἔκφυγίζου, cuius vigor et speciosa amœnitas unius dieculæ spatio ac ne toto quidem circumseribitur, cui possis oraculum illud inscribere Psal. LXXXVI, 6: «Mane floreat, et transiet:» quare D. Gregorius Nazianzenus Orat. 40, sapienter in hoc hieroglyphico et divine philoso-

phatur in huncmodum, cum Cæsarium vita functum mirabili suo lessio prosequitur: «Instabile sumus insomnium, spectrum volatium, avis prætereuntis volatus, pulvis, vapor, ros matutinus, hæc; καὶ κατὰ φύσιν, καὶ κατὰ νόον, flos tempesitive nascens, tempesitive marcescens. Cæcus Homerus vidit hanc vite brevitate et celeritatem moriendi, cum dixit Iliad. 7, vers. 146:

Ὅσπερ φλόγον γενεῖ, τὰ δὲ καὶ ἀνθρώπων, Quale foliorum genus, tale et vitorum.

que sub extremum autem viridia primum, Homines mox pallida, promissæ humi labuntur, et rediguntur in pulverem; quod ingeniosissimi poeta inventum sapientes nostri commendaverunt; quantum ille quidem acceperat a nostris: sic enim Sapiens illo prior Eccli. XIV, 18: «Omni caro sicut fenum veterasset, et sicut folium fructificans in arbore viridi: alia generantur, alia deiciuntur:» ita Job cap. XII, 25, se folium esse aiebat, quod a vento rapitur, quod decurrit, læcitur.

In hujus rei symbolum mos fuit perantiquus, ut in templis iis qui Numen venerantur darentur τὰ δὲ, festi rami, sacrum munus, et ad magna significandum divinitus excoogitatum; ut nimirum homines intelligerent sicut ii deflorescent, et subito uruntur, ita illos quoque hanc vitam relicturos, ut est apud Clementem Alexandrinum lib. V Strom. quo referrem ego etiam lubens et aliam consuetudinem veterum, cuius idem scriptor nobilis eodem loco meminit, cum ait consuevisse in delubris τριών στεφάνων, rotam versatilem dedicari, ut esset quasi vox Numinis significantis verti et rapi omnia celerrime commutatione, et ipsum quoque dominatorem mundi hominem cum isdem minimis momentis interire; quod significans utrumque Orpheus Thracius ita cecinit:

Θαλλὸν δὲ βότα βροτῶν ἐπὶ γένος ἔργα μάλιστα, Ὅδδεν ἔργε μίαν ἀθαν ἐπὶ ὀφθαλμῶ, ἀλλὰ κινεῖται Πάντα πύρε, σπύραι δὲ καὶ ἐν μέρε: εἰ θλίμει ἴσθιν ἄλλ' ἔργε ἀσφύζαντο θύρα μίρε: τὰν ἔκαστος: Ramorum est que sunt hominum terrestria cura, Non uno stant fata loco in mente, omnia circum Volvuntur, nec fas una est consistere parte; Sed quam ceperunt cursus partem omnia servant.

Sed ut ad Jobi textum revertamur, quid fragilius flore? quid magis labile ac momentaneum, qui statim ac erumpit, flaccescit ac deflorescit, et cadit; etiamsi nec aer decutiat, nec foreps excidat, nec manus decerpit? «Flores apparuerunt in terra nostra, ait sponsa Cant. II, 12, tempus putationis adventi,» quia e vestigio ac egrediuntur carpenti sunt, ne si aliqua intercedat mora marcescant. Talia sunt omnia que in vita hominis reperuntur gloriosa et splendida: hunc luceant apud alios, et aliquidulum prestrepunt, et post modicum evanescent. Hanc proinde hominis gloriam non cullant flori, sed flori feni Jacobus apostolus, ut dicebam, similem fecit Epist. 1, 40:

Homines mox pallida, promissæ humi labuntur, et rediguntur in pulverem; quod ingeniosissimi poeta inventum sapientes nostri commendaverunt; quantum ille quidem acceperat a nostris: sic enim Sapiens illo prior Eccli. XIV, 18: «Omni caro sicut fenum veterasset, et sicut folium fructificans in arbore viridi: alia generantur, alia deiciuntur:» ita Job cap. XII, 25, se folium esse aiebat, quod a vento rapitur, quod decurrit, læcitur.

Car in templis olim darentur τὰ δὲ rami, sacrum munus, et ad magna significandum divinitus excoogitatum; ut nimirum homines intelligerent sicut ii deflorescent, et subito uruntur, ita illos quoque hanc vitam relicturos, ut est apud Clementem Alexandrinum lib. V Strom. quo referrem ego etiam lubens et aliam consuetudinem veterum, cuius idem scriptor nobilis eodem loco meminit, cum ait consuevisse in delubris τριών στεφάνων, rotam versatilem dedicari, ut esset quasi vox Numinis significantis verti et rapi omnia celerrime commutatione, et ipsum quoque dominatorem mundi hominem cum isdem minimis momentis interire; quod significans utrumque Orpheus Thracius ita cecinit:

Gloria hominis est sicut flos fani.

« Quoniam dives sicut flos fœni transibit. Exortus est enim sol cum ardore, et arefecit fœnum, et flos ejus decidit, et decor vultus ejus deperit. » In quo hominis fragilitatem adhuc magis expressam invenio; omnis quidem flos fragilis est, sed flos fœni omnium fragilissimus et vilissimus existit, utpote qui una cum fœno ad pabulum brutorum assumitur. Est igitur gloria hominis sicut flos fœni, quia in momento pertransit, et quamdiu durat debet haberi contemptui. Hancque vilitatem gloriæ sensibilis, quam homo tam ardentem amare consuevit, Scriptura sepiissime *fœni* appellatione describit. « Homo, inquit David *Psal.* cii, 15, sicut fœnum dies ejus: et sicut flos agri sic efflorescit: » similia apud Isaiam cap. xi, 6, et Jeremiam cap. ix, 22, reperies. Porro quare homo flos? quia cito pertransit; quare fœnum? quia omnis decor ejus apud veros sapientiæ cultores vilescit; quare flos fœni? quoniam ac si esset vilis besiarum esca, aut natura pugnantis, aut opibus abeuntibus, aut hostibus insurgentibus evanescit.

Audi S. Ambrosium non minus eleganter quam sapienter hac de re disserentem lib. III *Hexæm.* cap. vii: « Vivit enim, inquit, et gloria hominum in carne quasi fœnum, et quæ putatur esse sublimis, exigua quasi herba est, præmatura ut flos, caduca quasi fœnum: germinat vite viriditatem in specie, non in fructu soliditatem; hilarioris vite quasi flos pretendens jucunditatem, breviori spatio occasura *Psal.* cxxviii, 6 sicut *herba fœni, quod prius quam evellatur arefcit*: quæ enim firmitudo in carne, quæ salubritas potest esse diuturna? Hodie videas adolescentem validum, pubescentis ætatis virtute florentem, grata specie, suavi colore; crastina die tibi facie et ore mutatus occurrit, et qui pridie tibi laetissimus decoræ formæ visus est gratia, altero die miserandus apparat aegritudinis alicujus infirmitate resolutus. Plerosque aut labor frangit, aut inopia macerat, aut eruditus vexat, aut vicia corrumpunt, aut senectus debilitat, aut eviratos deliciae reddunt, luxuria decolorat. Nonne verum est, quia *Isai.* xi, 6 *aruit fœnum, et flos decidit*? Alius ab avis atavisque nobilis, et majorum honestatus infulus, propagiæ veteris clarus insignibus, amicis abundantis, stupas clientibus, et utrumque latus lectus, secum producens maximam ac reducens familiam, repente aliqua accidentis periculi mole turbatus, destituitur ab omnibus, a sodalibus derelinquitur, impugatur a proximis. Ecce verum est, quia sicut fœnum vita hominis priusquam evellatur arefcit. Et etiam qui dudum ubertate affluens copiarum, liberalitatis fama per ora volitans singulorum, clarus honoribus, præminens potestatis, tribunalibus celsus, solio sublimis, beatus populis æstimatus, dum præconum clamore deducitur, subita rerum conversione in eum carcerem rapitur, quo alios ipse detruerat, et inter reos suos imminente poenæ deflet ærum-

nam. Quantos pridie caterva plaudentium et invidiosa faventis populi frequens domum pompa deduxit, et nox una gloriosè illum splendorem deductionis abolevit, ac repentinus lateris dolor effusus gaudis luctuosam gravis successione mororis admiscuit. Hujusmodi est igitur gloria hominis sicut flos fœni. Quo etiam, cum defertur, nihil operibus adjungit, in qua nullus fructus acquiritur; et cum amittitur evanescit, omnem scenam hominis et quam desuper obumbrabat repente destituens, et quam intus animabat. » Hactenus S. Ambrosius. O egregiam hominis gloriam! ob quam tam difficilia et molesta sustinet, quam tantis sollicitudinibus et periculis corporis et animæ discriminiibus mercatur; cujus hæc est miseranda conditio, quod sicut flos et fœnum simul atque incipit vivere incipit interire: mane sicut herba transit *Psal.* lxxxix, 6, mane floret ac transit, vesperi decidit et arefcit. Fugacitas vero hominis occumbere propterant umbra fuga notatur; et quidem umbra noctis fugit quam cito sol affulget, exprimeque nequit momentaneum illud, quod mox ac sol hemisphaerium illuxit, umbra noctis evanescit, et ne vestigium quidem relinquit. Umbra vero diurnæ, quibus id nomen proprius congruit, velocissima sunt, uti sole occidente perscipi potest, quando ex montium oppositu per dexera loca celerissime umbra porrigitur. Ergo umbra sive cum ex objectu opacorum corporum resultat, sive cum dispellitur, citissime fugit: quare eleganter Job de vita nostra pronuntiat: « Et fugit velut umbra, » ubi notandum in lingua sancta, quæ princeps et auctore Deo instituta est, uno et eodem verbo et *vitam* et *fugam* significari: sic quod David *fugam* nuncupaverat *Psal.* lv, 9, Septuaginta interpretes *vitæ*, *vitam* dixerunt continuo in fluxu et fuga positam; quos secutus quoque noster interpres ita vertit, *vitam meam annuntiaui tibi*. In Hebræo est *וַיִּנְחַל נַפְשִׁי* id est *fugas*, unde Vatablus reddit in hunc modum, *fugas meas numeratas habes*, ut si quis forte quaerat, quid hominum vita sit, celerissimam esse fugam intelligat; scite proinde mihi quidem videtur Poeta græcus vitam nominasse *δρακίον, fugitivam*; vel ut Gregorius Nyssenus, gravissimus et eloquentissimus pontifex, *επιφύω, diariam*, brevem et caducam.

Illud porro modicum vite tempus, quo vita hæc mortalitas non tam constat quam nutat, multiplici varietati obnoxium est: nam propter effectus incrementa, quæ quo amplius procurant, eo magis vita decrescit, tot succurrunt affectuum forme, ut vix homo ipse se agnoscat ipsum, qui ad horas pene singulas sensu mutato alius sibi esse videtur, id quod ista verba significant: « Et inquit in eodem statu permanet. » Ex quibus patet quam humana gloria caduca sit et fallax, et quo major eo instabilior; *umbra* enim fallax est, quo oculis insipientium aliquid esse videtur, cum nihil omnino sit, nisi majoris lucis absentia;

Umbra symbolice figurata vite notat.

Apud Hebræos eodem vox vitam et vitam significat.

Humana gloria caduca et fallax.

hanc nec oculus videt, quia non umbram, sed modicum lucem videt: non auris audit, non odoratos percipit, non gustus capit, non manus apprehendit: sic est homo et omnis gloria ejus, quæ nullam soliditatem, nullam stabilitatem habet, sed semper de uno in aliud se movet, et tandem in mortem et sempiternam oblivionem decidit; idque sonant illa verba S. Chrysostomi: « Quid efferris animo, cum sis homo et cognatus terræ; ejusdem substantiæ cum cinere tum natura, tum animo, tum actionum delectus? Hodie dives, cras pauper; hodie sanus, cras ægrotus; hodie gaudes, cras doles; hodie juvenis, cras senex. Numquid in rebus humanis consistit, an non potius omnium præterfluentium cursum imitantur omnia, et simul atque apparuerunt citius nos quam umbra relinquunt? Quid igitur cristas erigis homo, fumus et vanitas? homo enim *Psal.* cxliii, 4, *vanitati similis factus est: velut fumus dies ejus*. Exaruit gramen, et flos decidit. Hæc dico, non ut substantiam dejectionem, sed ut arrogantiam refrænem. » Hæc ille; sed miserabilis est aliud quod *umbra* nomine denotatur, mirum, quod dum major est homo aut ætate, aut dignitate, aut honoris altitudine, eo est interitui propinquior. Crescunt umbræ ad vesperam et longiores ac productiores fiunt: non tæctas illas, insipientium infantule, quia umbræ *scum*, et per noctis presentiam occumbent. Crescit honor, augetur dignitas, splendor mundanus provehitur: irride hæc, nisi velis, o homo, infantum more deduci: umbra majores sunt, et eo ipso quod majores in actu oculi consumentur. « Dies mei, inquit David *Psal.* ci, 12, sicut umbra declinaverunt, et ego sicut fœnum arui: » idem et tu dicito de vita tua, et de vita cujusque, etiam si princeps sit potentissimus, quia ut umbra nimium protracta declinat, et ad nihilum properat, et ut vile fœnum et flos agri non aliud quam celerem casum expectat. Est igitur homo caro, est spiritus ignarus et cæcus; est compositum quoddam ex corpore et animo, innumeris miseris et calamitatibus, et *horantibus* et peccatis subiectum; est flos et fœnum, est umbra: in quo si que per se habet consideremus, omnia instabilia, omnia fallacia, omnia misera et tumultuosa reperimus. Vide que superius de hoc argumento annotavimus cap. vii, 9, et cap. viii, 9.

Ver. 3.

Fragilitas humana in summo jure cum illis agas, acriter in illum inquiras, adolescentie peccata in memoriam revoces, et totum ætatis ejus tempus in judicium voces, et de acta vita ejus questionem decernas: imo decet amplitudinem et majestatem tuam infinitam in tam misera creatura connivere, et pontifex ejus infirmitati concedere; quo argumento sæpe sancti viri in Scriptura utuntur ad Dei mi-

sericordiam conciliandam: sic Isaias cap. lxxv, 6: « Cœcidi, inquit, quasi ventus absterulerit nos. Non est qui invocet nomen tuum, qui consurgat et teneat te: abscondisti faciem tuam a nobis, et allististi nos in manu iniquitatis nostræ. Et dunc, Domine, pater noster es tu, non vero lutum: et fictor noster es tu, et opera manuum tuarum omnes nos. Ne irascaris, Domine, satis, ne ultra memineris iniquitatis nostræ: ecce respice, populus tuus omnes nos. » Potest etiam prima hujus versus pars, ut graves interpretes sentiunt, non ad severum et minacem judicis aspectum, sed ad paternam et indulgentissimam Dei erga homines providentiam tum in naturâ libit, tum in supernaturalibus bonis, legibus, ins., rationibus, protectione, conversatione, pertinere; eo scilicet sensu, quo David hoc dulci et religioso carmine divinam beneficentiam admirabiliter extollit *Psal.* vii, 5: « Quid est homo, quod memor es ejus, aut filius hominis, quoniam visitas eum? » q. d. Unde fit, ut tu Dominus universitatis, affluens omni bonorum copia et felicitate, nulliusque egens, hominutionem tamen vilem et abjectum, rem nihili, habebas in memoria, et benevolentia tua digneris? Mirum est quippe excelssimum Deum rei minime tam exactam curam gerere, ut nihil aliud cogitare videatur; et ex hoc ipso augetur secundi hemistichii admiratio, quod ab homine, quem adeo indulgens ac liberaliter habuit, velit rationem adeo strictam exigere, ut adductum eum secum in judicium. Judicium autem, de quo hic Job agit, est illud in quo quisque de se coram Deo rationem reddet; cujus imago Jobum terruit, cum se, ut putabat, innoxium cerneret in hac mortali vita adeo rigide torqueri.

Hinc justissimus existit omnium sanctorum metus; David quidem, ut animadvertit S. Chrysostomus lib. II *De Compunct.* cap. iv, « eum magna cordis compunctione *ἰταροῦμαι τῆς κριτικῆς τῆς ψυχῆς ἐν διακρίσει, inquam in animo semper habuit judicii memoriam*; etiam in luxu atque in licentia vite regalis eam semper *εἰσαίρει τὰς ἰσχυρῶν, secum reputabat*, mente assidue revolvebat; unde id dicebat *Psal.* vi, 2: *Domine ne in furore tuo arguas me*, cum animo omni artubusque in ea cogitatione horresceret: » quare eidem psalmo titulum inscripsit *Pro octava*, quæ plane est dies judicii, ut que hujus sæculi septimanam consequatur. Exaggerat autem doctissimus idem pontifex pium Davidis propositum et mirandum illam providentiam, quod cum divina mentis approbationem laudemque meruisset de justitia ceterisque animi donis, quibus ornatus expoliissimus esset, de hoc tamen exquisito judicio et omnium actionum perquisitione cogitans pavore quodam inexplicabili opprimeretur: est enim ille Numinatis vox et testificatio I Reg. xii: « Inveni David virum secundum cor meum. » Sed quemadmodum Paulus *Act.* xiii, 22, cum sibi nihil esset

Mirum est Deum tantam miseris hominibus curam gerere.

Job Deo iudicium terrificantur.

Sancti omnes Dei in memoria habent.

cognati sepiant, eorum tamen nemo juvare te potest, unus et solus Deus potest. Actum est de te, o homo, actum est; et quidem actum est in aeternum, si tunc hostem habeas Deum. Prudenter igitur Job antequam praestitutus ille qui praeteriri non possit vitae terminus adsit Deum ipsum interpellans subdit :

VERB. 6. 6. RECADE PAULULUM AB EO, UT QUIESCAT DONEC OPTATA VENIAT SICUT MERCENARIUS DIES EJUS : — Intermitte, inquit, nonnihil penas et cruciatus quos misero intelligis, et aliquantulum respiret, donec optata morsis, et quae hanc consequitur, aeternae vitae dies adveniat, qua fesso et laboribus doloribusque fracto dabitur et requies et laborum merces tanquam mercenario, cui ad vespeream diurni laboris salarium impendi solet; unde Septuaginta vertunt, καὶ ἐδδοξας τὴν βίαν ὁμοιωσὶ ἐ μισθοῦ, et delectetur illa vita sicut mercenarius. Chaldaeus vero reddit, donec accipiat partem suam sicut mercenarius in die suo. Praecatio haec Jobi licet ad universum genus hominum in hac vita arduissima laborantium pertineat, ipsum tamen calamitate acerbissima divexatum potissimum respicit. Exploratum est autem, hominis vitam certo non mensium vel dierum modo, sed horarum quoque numero definitam esse, neminemque ultra praestitutum horam posse vitam prorogare; cuius veritatis ratio a praemotione et potentia divina pendenda est. Ex hoc ergo asserto infallibili elicit Jobus orandi confidentiam; postulataque ut recedat Deus, hoc est, parcat, remittat, cesset a vexatione illa, ut homo afflictus quiescat aliquantum, donec optata et saepe flagitata mortis dies accedat, quam velut mercenarius exspectat, non sane ob mortem ipsam, sed ob requiem, quam per mortem adepturus sit. Recede, inquit, paululum, ac si luculentius diceret: Videris, elementissime Deus, instare mihi morienti, ne fugiam; verum sat nosse me non posse vitam producere ultra praescriptum a te diem: desine ergo me novis telis transverberare, etenim si decreta hora hinc migrare necesse est, quorsum instas? Jam vulnus lethale intulisti, quo tandem moriar; quid ergo opus sit iteratis ictibus sauciare, quem mors jam concepta perurget? Sic Jobus in eo quippe conflictu dolorum versabatur, ut parum sibi superesse temporis prudenter conficeret. Non ergo vitam longiorem nunc precatur, sed peneret relaxationem mitigationemve, ut lethali percussus tranquille agat, oret, fleatque paululum miser dolorum suum. Neque mirum, si varias precandi formulas inducat, si varia vota succedant; quod doleantem est maxime proprium, dum affectus impotentes ut venti e diversis regionibus flantes animum inermem ac bedio mutabilem impellunt. S. Chrysostomus refert in quibusdam exemplaribus legi hoc modo, ἀνάστα ἄνθρωπε, ἐκ τῆς γῆς, καὶ ἐδδοξασὶ τὴν βίαν σου ὁμοιωσὶ μισθοῦ, recede a me, ut respicias me, et placeam vitam meam sicut mercenarius; quorum verborum sensus

Job petit dolorem aliquam intermisit. S. Chrysostomus.

est, q. d. Relaxa cruciatum, ut aliquantum recreer, ac refocilem vitam meam sicut mercenarius qui aliquando laborem intermittit, neque enim respirare sinor: ne me perenniter ac vehementer excrucies. Doloris credo equidem spicula deprecatur, quae si cessarent, poena satis gravi, minus tamen acri vexaretur. Recessum ergo Dei appellat cessationem a doloribus inferendis: levior quippe poena graviore succedens quies videtur; et quidem hic precandi modus graviter afflictis usitatus est, dum non expungit, sed imminui poenam poscunt.

DONEC OPTATA VENIAT SICUT MERCENARIUS DIES EJUS. — In Hebraeo est, donec profecerit sicut mercenarius diem suum: mercenarius in certum tempus conducitur, et saepe in diem; quem ideo Graeci vocant ἀμεινον ἡμεραν, diurnum mercenarium. Dies autem mercenarii sunt certi et breves, quibus nec additur nec demitur, nam ipse nihil patitur iis addi, quia laboriosus sunt; nec qui conductus ipsum quidquam detracti permittit, ne mercedis fructu fraudetur. Dies ergo mercenarii vocatur tempus quo conductus fuit ad aliquod opus, cui comparantur dies hominis, quibus hic militat in terra prout sup. cap. vii, 1 et 2, explicatum fuit; unde hujus loci explicatio pendenda est, siquidem hic, prout ibi, Job finem vite et miseriarum exemplum mercenarii finem operis et mercedem praestolantis exoptat.

7. LIGNUM HABET SPM : SI PRECIOSUM FUERIT RUS. — **VERB. 7.** **NUM VIRESCIT, ET RAMI EJUS TULLIANT.** — Varias exegit interpretes hunc versiculum cum praecedentibus neclendi rationes, quas recenset Pinna noster; sed commodissima mihi videtur illa, quae ex originali et graeco textu petitur, in quo utrobique exprimitur particula causalis; in illo quidem **כִּי** **חֵי**, in hoc vero **ᾧ**, id est **nam**, seu **enim**, q. d. Cum breves sint dies hominis, eosque plene habeas in potestate tua, rationi simul et aequitati consonum videtur, ut benigne cum illo agas, nec orbem sobole ad instar inutilis trunci stirpibus excindas: nam lignum seu arborisuccisa non raro repullulat, et sorculi ac rami ejus transplantati denno succrescunt et propagantur; homo autem scilicet mortis fauce succisus, et terrae mandatus, si nullam post se sobolem reliquerit, omnem propagandae stirpis roem funditus amisit. De semetipso autem Job in ta. ta. persona hic loquitur, et coram Deo humiliter conqueritur, se non solum in corpore ac persona propria gravissime affligi, et aspernata quaeque perpeti, sed etiam per mortem omnium suorum pignorum clarissimorum sese arbori praecise non absumi-lem videri; cuius tamen stirps licet solo adequata si aquis irrigetur, aliquod adhuc virgultum possit emitte, id est, si Deus illum ab infirmitatibus, quibus tum ad mortem usque gravissime premebatur, liberare, ac pristinae sanitati restituere voluerit, alios in defunctorum locum filios generare adhuc valeat, quippe qui cum ista tu-

Descri-
centiam
qui, et
qualis.

Quomodo
dicantur
arbori
vires
et
mori.

Job hic
no pre-
cisio con-
parata.

eret septuaginta dumtaxat annorum erat; quae aetas tunc temporis florecentis adhuc juvenutis reputari poterat respectu ducentorum et quadraginta annorum quos vixit. Unde patet, haec verba non tam de communi et generali omnium humanorum corporum resurrectione accipienda, quam de particulari ipsiusmet Jobi in pristinum statum ac gradum restitutione, quae postmodum contigit, intelligenda esse; siquidem non arbori penitus emortuae, aut radicibus extirpatae, sed senescenti arescentique, ac foliis et ramis viduate sese comparat, cui adhuc spes sit revirescendi, si irrigatio non defuerit; id quod duo proxime sequentes versiculi manifeste declarant, qui sic habent: **8 et 9. SI SENERIT IN TERRA RADIX EJUS, ET IN PULVERE EMORTUUS FUERIT TRUNCUS ILLIUS, AD OREM AQUE GERMINABIT, ET FACIET COMAM QUASI CUM PRIMUM PLANTATUM EST.** — Non dicit, si radix mortua fuerit (nam tunc restaurari non potest) sed **senerit**, hoc est ad senium pervenerit, quae aetas morti proxima est, in qua nimirum radices arborum pene mortuae certa ratione adhuc restaurari et in vitam revocari possunt: quando enim radix vivit, tametsi truncus exaruerit et elanguerit, per irrigationem aliaque remedia facile restituitur et instaurari potest. Qua de re consulendi sunt Palladius et Columella cum aliis, qui de arborum et herbarum natura libros conscripserunt. Ceterum arbores ut vivere, ita etiam mori dicuntur; tunc autem moriuntur quando vivere desinunt, neque solum mors, sed etiam senium eis accidit, unde **anassa** quereas dicitur. Et S. Augustinus lib. *De Civit. de plantis loquens*: « Nam et hoc genus, inquit, rerum quamvis non sentiat, dicitur tamen vivere, ac per hoc potest et mori, proinde cum vis adhibetur occidi; juxta illud **Psalm. LXXVII, 47: Occidit in grandine vineas eorum.** » Quin et odoris sensus eleganti metaphora hic arbori tribuitur: « Ad odorem aquae germinabit, » ubi **officere aquam** dicitur arbor quando primum irrigatur; habet autem animam et vitam, quam vocant **vegetativam**. Job igitur sub hac ligni seu arboris pene mortuae ad odorem aquae revirescentis parabola modeste a Deo petit novo ejus favore irrigari, et antequam moriatur in pristinum statum restitui. Sic omnium optime, ac simplicissime Polychronius in *Caten.*, quem recentiores ferè sequuntur, censet haec Jobi verba esse dissimilitudinem cum arbore ad relaxationem tantorum cruciatuum, quibus tunc premebatur, referri, q. d. « Non sum enim sicut arbor, quae abscessa licet atque vultustate confecta pullulare iterum atque virescere potest; sed si me suas vi doloris penitus nunc absumi et inferre, non erit deinceps Job, cui benefacere inter mortales possis. » Hoc ipsum manifestus sequentia verba declarant cum subdit:

10. HOMO VERO CUM MORTUUS FUERIT, ET NUDATUS ATQUE CONSUMPTUS, QUI QUESO EST? — Est applicatio dissimilitudinis, quae hominem inter et ar-

Vers. 8 et 9.
Dum radix arboris repullulat licet recedat.

Quomodo dicantur arbori vire et mori.

Vers. 10.
Dissimilitudo in-

borem intercedit, ostendens in quo hominis proter homo ligno arboreque deterior videri possit conditio: non est enim ligno, inquit, si praecidatur, aliud ex eodem stipite succrescit: et ramus abscessus a trunco si transplantetur alio radices agit, pubescit frondibus et oneratur pomis. Arbores item quae hiemali tempore aruisse et vires omnino ac vitam amisisse videbantur, quando sub vernum tempus aer intepuit, et caelestem rorem aut aliunde derivatam aquam imberberunt, reviviscunt statim, et suae viriditatis ac nitore pristino restituntur; at homo cum semel interierit, ad illud quod amisit ornamentum et ad mortalem hujus vite statum nunquam redit. Quod quidem verissimum est de hominis natura in se considerata post statum corruptionis: nam corpus humanum anima privatum nulla vi naturae potest ad vitam revocare. Veruntamen vir justus propter spem resurrectionis mortem omnino securus et letus excipit, quia in ea sero et corona gloriae donatur, et modicum illud ad corruptibile quod videtur amittere, nempe corpus, sedita corruptione tempore statuto est recepturus. Aliae ita S. Gregorius lib. XII *Moral. cap. iv.* hunc Jobi locum exponit: « Potest, inquit, jam radix justis ipsa naturae humanitatis intelligi ex qua subsistit; quae videlicet radix senescit in terra, cum natura carnis deficit in pulverem reducta; cujus in pulvere truncus emortuus, quae existunt corpus a sua specie dissipatur: sed ad odorem aquae germinat, quia per adventum S. Spiritus resurgit; et facit comam quasi cum primum plantatum est, quia ad illam speciem redit, ad quam percipiendam creatus fuerat, si in paradiso positus peccare noluisse. » Quomodo ergo non erit securus, quia Deo disponente et volente deponit corporis vestem, ut eam post modicum tempus innovatam, mundam et nunquam rampendam accipiat? qui relinquit exilium, ut proficiscatur in patriam; qui a carcere solvitur, ut in aula regni commoretur; qui novit, quoniam **Psalm. XXXVI, 24, « cum ceciderit non collidetur: quia Dominus supponit manum suam. »** Inducitur itaque nobis, justum spe resurrectionis, quam fide viva credit, in summis discrimenibus esse securum, nec timore mortis immoderate commoveri, quia corpus solum, licet sepultum, et in cineres versum, in resurrectione recipiet gloriosum, nec non miseriam illam, quam hic ad breve tempus tolerat, cum aeterna vita et pulchritudine gloriae commutabit.

Tropologie lignum vite sancta perfectio est in cordibus justorum plantata, quae hinc et inde tanquam terra bona et tanquam ripe amomissima divina gratiae fluvio alluuntur, **cujus ligni radice est timor Dei, nam Psalm. cx, 10, « initium sapientiae timor Domini; »** ejus truncus est amor Dei, qui si aliquando consenuerit, et praecipitate mentis pene cessaverit, « ad odorem aquae germinabit, et faciet comam quasi cum primum planta-

Homo spiritus alter mortuus quomodo reviviscat.